

HOMENAJE

90 anys d'una vida i 50 d'una obra

*«I pel cim del meu roser, s'estén
la blavor immaculada del cel, del
cel puríssim del Empordà, més bell
que'l cel d'Italia, més bell que
tots els altres troços del cel
que plana sobre la terra.» V. C.*

«Ancora» no pot deixar d'associar-se explícitament, en les seves pàgines, a les nombroses manifestacions d'adhesió que aquest any s'han anat succeint, entorn dels noranta anys que el dia 11 de setembre darrer complí D.ª Catarina Albert Paradís, i als 50 que en el maig últim es compliren de l'adjudicació del premi Fastenraht a la novel·la «Solitud», de «Victor Català». La data d'aquesta novel·la és la de 1905, en què s'acabà de publicar com a folletó, que l'autora anava escrivint, en el curs de la seva aparició, per la revista «Joven-tut» i que després, en 1909, l'edità separatament. I en 1955, els cercles literaris i artístics, sobretot els barcelonins, celebraren ja aquell cinquantenari de la redacció i publicació primera de la gran novel·la catalana. Però la doble efemèrides actual, que culmina en aquest any 1959, no fa menys oportuna la reiteració dels conceptes elogiosos que aquella gran obra, i la seva nonagenària autora, mereixen.

«Solitud» és la gran novel·la catalana per excel·lència. Al seu costat, «La Papallona», «La febre d'or», «Pilar Prim», «Vilaniu», de Narcís Oller, ens donaren la dimensió de la vida ciutadana —barcelonina o provinciana— com a fons argumental o ambiental d'una novel·la renaixentista. Prudenci Bertrana, en «Jo», en «L'hereu», en «Josafat», en les altres seves produccions novel·lístiques, sabé donar després als factors narratius de l'estil, variacions literàriament definitives. Joaquim Ruyra, més narrador que novel·lista, més estilista que argumentista, desenvolupà, no obstant, la penetració de l'estudi psicològic fins a un grau de maduresa remarcable. Però «Victor Català», ja des de la seva aparició, en el llindar d'aquest segle, reuní tots aquests elements: l'estilístic, el narratiu, el psicològic, l'ambiental, el dramàtic, l'argumental, el poemàtic, el descriptiu. Tots ells units en una armònica arquitectura constructiva, que fan de «Solitud» una veritable obra mestra.

Una obra mestra que tingué tot seguit traductors tan valuosos com el catedràtic de literatura Francesc X. Garriga, que fou mestre nostre, al castellà; com el filòleg Everard Wögel, a l'alemany; com l'escriptor Marcel Robin, al francès; com el crític Alfred Giannini, a l'italià. I hi ha encara traduccions al rus i, almenys fragmentàriament, a altres idiomes. I és que, no debades, el magisteri literari de «Solitud» ha estat comparat al de Turguenev, al de Pereda, al de Tomàs Mann, al de Shakespeare, al de Flaubert, al de Maupassant, al d'Eça de Queiros. I aquesta obra pot incrustar-se a l'antologia universal de grans creacions mestriables de les lletres de tot el món.

L'estudi cabdal de «Solitud» és el de la protagonista femenina: «Mila». I és curiós que sigui també «Mila» la protagonista d'una de les altres millors novel·les d'un dels millors autors posteriors: Sebastià Joan Arbó, en el «Tino Costa». La

«Mila del Santo» és, en efecte, una altre de les més punyents creacions femenines de la novel·la catalana contemporània. Però la «Mila», «ermitana», la de «Victor Català» fou, al seu dia, una figura inesborrable, esculpida per sempre més en l'art de la novel·la com una insuperable fita, al llarg dels dies i del temps.

«Victor Català» ens fa assistir, amb una plenitud i un domini acabadíssims, però mai ociosament reiteratius, als escenaris de la seva obra, on la muntanya té una personalitat de fons d'autèntic primer ordre, en magnífiques seqüències descriptives, de veritable prosa poemàtica; o les peripècies de la seva acció, menada amb una seguretat aplomada, però alhora amb un patetisme anhelant, que ens fa atansar, dins un pressentiment de tragèdia, però sense poder prevenir el tomb dels esdeveniments, al desenllaç final; al ritme de la narració, que té una grandesa musical simfònica, com si l'autor orquestrés amplament el sincronisme de la natura i dels éssers, una i altres tornats personatges vivents de la seva obra.

I, al costat de «Mila», Gaietà, «el pastor»; el Maties; el Baldiret; «l'Anima», amb la sobrietat continguda d'uns pocs elements humans que juguen llur rol amb la necessària presència i personalitat per a què «Mila» pugui viure, en torn seu, la seva existència mancada, frustrada, truncada, però votada a una solitud irrevocable, que centra i defineix, com un iman de gravetat, com un pòsit de sòlida y paorosa densitat dramàtica, tota la relació literària del llibre. Una «solitud» que, després de vorejar, d'aombrar la protagonista, cristal·litza definitivament en el seu destí.

En les visites i actes que els escriptors barcelonins, empordanesos, i d'arreu, en la seva vila de L'Escala, han dedicat a «Victor Català», han estat comentades les qualitats de l'escriptora, les virtuts de la dama, el relleu perdurable i universal de la seva obra. I algú ha dit, amb motiu, que bé podria correspondre el proper premi Nobel de literatura a qui, per espai de tants anys, i a tanta altura artística i humana, amb tanta força de creació i de suggestió, ha dat a la llum pública, i àdhuc a la íntima —perquè és prou considerable encara la seva obra inèdita— una tan prestigiosa galeria de personatges i una tan meravellosa sèrie de pàgines antològiques. Majorment, quan aquest escriptor, «Victor Català», és una dama, de no menys rang personal i literari que una Selma Lagerlöff o una Concha Espina, que, sense haver-lo tingut, amiga i admiradora fidel de l'autora empordanessa, s'adheriria també si li fos dat de fer-ho, a una petició com la que indiquem, en honor del país que, en dues de les seves llengües —no obidem el «Retablo»—, n'ha rebut glòria immortal.

Octavi SALTOR